

Učiteljski tovariš

Stanovsko političko glasilo J. U. U. — sekcije za dravsko banovino v Ljubljani

Mesečna priloga »Prosveta«

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Franciškanska ulica 6/I. Rokopisov ne vračamo. Nefrankiranih pism ne sprejemamo. Izdaja vsak četrtak. Naročnina letno 60 Din. za inozemstvo 80 Din. Člani sekcije J. U. U. plačajo list s članarino. Oglasi po ceniku in dogovoru, davke posebe. Pošt. šte. 11.197. Telefon 3113

Prosveta in državni proračun za leto 1933./34.

Ekspoze prosvetnega ministra g. dr. Radenka Stankovića

Med proračunsko debato je podal svoj ekspoziciji tudi prosvetni minister gosp. dr. Radenko Stanković. Iz njegovega govora povzemamo predvsem zadeve, tiče se osnovne šole:

Od leta 1926. pa do začetka svetovne gospodarske depresije je narasla površina obdelanega zemljišča za 30% in z intenzivnim obdelovanjem je povišan tudi donos zemljišča za 20%.

Ako hočemo imeti pregled gospodarske moči in sposobnosti našega naroda, tedaj smo dolžni, da naš narod usposobimo, da se v tej življenjski borbi za svojo eksistenco obrne s terena kvantitativne konkurence na kvalitativno konkurenco. Ne morem si misliti, da bi bila gospodarska sposobnost naroda adekvatno neodvisna od njegovega prosvetnega stanja. Vsled tega smatram, da je za najširše plasti prosveta skoro vezana z njegovo gospodarsko sposobnostjo in možnostjo obstoja, posebno v težkih časih, kakršni so sedaj, ko vlada po vsem svetu močna kriza.

Nesorazmernost prosvetnega stanja med posameznimi kraji v naši državi.

Stanje naših narodnih šol je zelo slabo. Posebno opazimo to, ako primerjamo številke našega šolstva. Na 1 milijon prebivalcev pride približno 500 osnovnih šol. Večina prebivalcev naše države se bavi s poljedelstvom in za to kategorijo prebivalstva bi bilo to število šol normalno. Imamo pa tudi take primere, da prideta na 1,5 milijona prebivalcev komaj 1—2 šoli. Kakor vidite, je to velikanska nesorazmernost. Primeri nam kažejo, da se nahajajo mnoge narodne šole, torej šole našega najmanjšega človeka, kmeta in obrtnika na terenu, ki v kmetijstvu ni na višku, nego je pasiven. Z druge strani se kaže nedostatek šol v primeri s številom prebivalcev.

Iz vsega tega je razvidno, da nimamo zadostnega števila osnovnih narodnih šol.

Razume se, da je naša prva briga, da se ukrene vse, kar je v današnjih težkih finančnih razmerah mogoče. Sedaj sicer ni mogoče seči globoko v državne blagajne in preobremenjevati proračuna, vendar moramo zagotoviti mesta in spopolniti vse, kar je prazno in čaka, da bo koristilo prosveti. Poleg vseh težkih razmer je vendar le mogoče, da se da šoli ono, kar je najnujnejše potrebno.

Težkoče s premeščanjem učiteljstva.

Na podlagi tega, kar je bilo v številkah tu iznešeno, opazimo, da je mnogo nedostatkov tudi v tem, ker so naše terenske razmere tako različne. V posameznih krajih je življenje različno, in vsled tega se premeščanja razpoložljivega učiteljstva ne vrše tako, kakor to zahteva pouk in kakor to zahtevajo razmere. Ako upoštevate tudi to, da prihaja v učiteljske vrste mnogo več žensk nego moških, in da imamo pri nas tudi tako težke razmere, v kakršnih ženske ne morejo delovati, je razumljivo, da je pravilno razmeščanje učiteljstva zelo oteženo. Ako upoštevamo tudi to, da so pri nas poznanstva in sorodstva, strankarska pripadnost in botrina zelo velikega pomena, tedaj boste razumeli, da je bilo zelo težko, pravilno razporediti učiteljstvo. Nastala je težkoča v spopolnjevanju enega dela praznih učiteljskih mest, ker so bili mnogi nameščeni v večjih mestih, torej tam, kjer niso bili nujno potrebni. Zato bo naloga prosvetnega ministrstva, da take učitelje v bodoče postavlja na druga mesta, ker je veliko število med njimi tudi takih, ki za ta mesta nimajo potrebne kvalifikacije.

Meščanske šole.

Gospod prosvetni minister je izjavil, da meščanske šole pri nas v širokih narodnih plasteh niso popularne. Te šole ne stojijo na dovolj visokem nivoju ter se v mnogih primerih prav nič ne razlikujejo od ljudskih šol, in zato naš narod smatra, da so samo nadaljevanje ljudskih šol, radi česar tudi niso priljubljene. Radi tega je potrebno, da se dvigne njihov ugled. Zato pa morajo učitelji za te šole imeti potrebne kvalifikacije. Učiteljem meščanskih šol se mora izboljšati položaj in zvišati se jim morajo dohodki, ki bodo odgovarjali njihovim kvalifikacijam. Zato smo tudi v finančnem zakonu predložili odredbe, ki bodo hitro popravile stanje učiteljstva meščanskih šol vsaj v toliko, da se izenači z učitelji osnovnih šol. S spremembami in dopolnitvami zakona o srednjih šolah — ker meščanski učitelji spadajo pod srednje šole — bomo dosegli, da se dvigne novo učiteljstvo meščanskih šol na ono višino, ki bo odgovarjala potrebam, katerim so namenjene meščanske šole.

Učiteljske šole.

Za učiteljska je rekel minister gospod Dr. Stanković, da so terensko razdeljena ta-

ko, kakor so bila prevzeta. V naši državi je vsega skupaj 40 učiteljskih šol. Ministrstvo prosvete ima danes 1200 novih prošenj absolventov učiteljskih, ki čakajo na učiteljska mesta.

V tem šolstvu bodo potrebne gotove reforme, ki bi jih želel izvesti g. minister v sporazumu s parlamentom. Nekatera učiteljska se bodo morala pretvoriti v druge šole in ko se bo to izvršilo, se razume, da se bodo upoštevale pri tem v prvi vrsti one šole, ki vzgajajo samo učitelje in ki danes najmanj odgovarjajo duhu časa in duhu našega naroda.

O univerzah in srednjih šolah.

Nadalje je govoril gospod minister: Imamo šole, ki so predvsem namenjene dati neko zaokroženo izobrazbo, s katero gredo absolventi med narod v življenjsko borbo. Število učencev teh šol, ki jih je bilo 1921. leta 7000, je do danes naraslo že na 30.000. Poleg tega smo imeli v letu 1931./32. v srednjih šolah 101.000 dijakov, ki se šolajo v glavnem radi tega, da bi pozneje prišli v državno službo. To so šole, ki ne podajajo zaokroženega znanja za življenje, nego so samo stopnice k višjim šolam, t. j. univerzam. Vsled tega dobivamo mnogo večje število absolviranih akademikov, nego jih je za državo in njene javne službe potrebnih. Naša družba je med tem tako malo diferencirana, da dobi le mal neznamen del dijakov po dovršenju šoli svoj kruh v privatnih službah.

Hiperprodukcija intelektualcev.

Ako upoštevamo vse to, tedaj vidimo, da so v tej smeri potrebne korekture, ako ne želimo, da bo nekega lepega dne onih z dovršeno univerzo toliko, da bodo morali stradati in vsled tega začeli ogrožati državo in današnji družabni red. Treba bo preurediti srednje šole na ta način, da bodo predstavljale zaokroženo celoto znanja, ki je našemu malemu

človeku za življenje neobhodno potrebno. Vsled tega nameravamo osnovati nove meščanske šole, ki jim bomo dali tako smer, kakršno zahteva okolica teh šol. Z druge strani bo treba usmeriti dotok otrok v te šole. Dostop v te meščanske šole bo lahko mogoč, ker se ne plača nikakih taks. Omogočen bo v teh šolah poldnevni pouk, da jih bodo mogli posecati tudi učenci iz okolice. V teh šolah ne bo treba uvajati nikakih sprejemnih izpitov. Na ta način bi se nivo teh šol zvišal in utrdil ter bi te šole predstavljale zlato nadomestilo onih šol, ki predstavljajo pripravnice za univerzo. Vse srednje šole, ki za sedaj ne nudijo svojim učencem neke zaokrožene izobrazbe, ki je potrebna za življenjsko borbo, bo treba organizirati tako, da bodo postale zavetišče samo onih, ki čutijo močno stremljenje za znanostjo.

Potrebna je selekcija, da ne bomo imeli še nadalje take situacije, kakršna je danes na naših univerzah, kjer dominirajo poleg izvrstnih tudi taki, ki spadajo v kategorijo najslabših. V državi imamo preveč srednjih šol, ki nimajo namena dati svojim dijakom zaokroženo znanje, nego predstavljajo pripravnice za višje šole. Ko pride iz teh šol dijak na univerzo, se ga ne vpraša, ali je dovteten za znanost in ali je prišel iz dobrih ali slabih šol.

Stroški za univerze.

Država izda za vse tri univerze letno 72 milijonov dinarjev. Beograjska univerza dobi od te vsote okoli 31 milijonov dinarjev za 7481 dijakov. Potemtakem stane vsak dijak na beograjski univerzi državo letno 4100 Din. Zagrebška univerza dobiva za 4700 dijakov, torej skoraj za polovico manj, 32.700.000 Din. Po tem stanju stane državo vsak dijak zagrebške univerze 7000 Din letno, skoraj še enkrat več kakor dijak beograjske univerze. Ljubljanska univerza ima okoli 1700 dijakov in dobiva za vzdrževanje univerze okrog 10 milijonov dinarjev ter stane dijak ljubljanske univerze našo državo 6000 Din.

Ob zaključku svojega govora je minister dr. Stanković naglasil, da se intenzivno dela na izenačenju učnih načrtov in da bodo v najkrajšem času sestavljene vse potrebne učne knjige, tako da bo naša prosveta od najnižjega do najvišjega razreda usmerjena v enem pravcu.

Pred rešitvijo

Finančni odbor Narodne skupščine je že razpravljal o predlogu finančnega zakona za leto 1933/34 in ga je odstopil 8. marca narodni skupščini v razpravo in odobritev. O predlogu razpravlja tudi senat.

Nas učitelje posebno zanima predlog in debata o finančnem zakonu in proračunu, ker tangira prosvetno politiko in s tem seveda tudi osnovnošolske učitelje.

Zastopniki Jugoslovenskega učiteljskega združenja so ustno in pismeno raztolmačili vsem merodajnim činiteljem in parlamentarcem, od katerih je odvisna stilizacija določb finančnega zakona in proračuna za leto 1933/34, da zahteva gospodarski interes naše kulturne prosperitete, našega kulturnega udejstvovanja in naše prosvetne bodočnosti čim večje postavke za prosveto, ki naj bodo v sorazmerju z našimi kulturno prosvetnimi potrebami, predstavljajočimi vprašanje naše boljše bodočnosti. Opozorili so na odločilno borbo z neizobraženostjo, na intenzivno delo na jugoslovanskem kulturno prosvetnem polju. Brez uspeha tega dela bo zelo težko uspela katerakoli reforma na ekonomskem polju. Prepričanje učiteljstva je osnovano na mnogih domačih in tujih dejstvih, da si sploh ne moremo zamisliti zboljšanja sodobnih življenjskih razmer brez splošnega prosvetnega zboljšanja. Skušati bomo morali potlačiti premočno poudarjanje varčevanja.

Za delovanje na duhovnem preporodu najširših narodnih množic, v duhu nove jugoslovanske orientacije, pripada nesumljivo največ zaslug narodnemu učitelju. Zaradi tega je treba, da se še nadalje naslanja nanj ta kulturno prosvetna politika med narodom. Zaradi uspeha najidealnejšega dela, ustvarjanja duhovnega, nacionalnega edinstva v vseh podrobnostih, zaradi duhovnega formiranja mladih generacij v jugoslovanski smeri je nujno potrebno zavarovati učiteljevo delo, posebno ono na deželi, v moralno pravnem in ekonomskem pogledu.

Ko bo učitelj imel vsa zagotovila, se bo mogel posvetiti svojemu nacionalno duhovnemu delu brez vsakih pomislekov, da bi mu moglo kdaj česa primanjkovati, da bi mogel biti v čem prikrajšan, ali da bi se mu mogla goditi kaka krivica. Učitelj ni samo uradnik, ni samo človek, ki dela v pisarni, marveč je misionar. On je apostol vseh najlepših stremeljenj na narodno kulturni nji, in ta misionar, ki mu je poverjeno najtežje delo, mora biti nekaj drugega in se mora z njim ravnati drugače, nego z ostalimi uradniki iste skupine. Učitelj je žarišče prosvete v najzahtevnejši vasi, v skrajnih planinskih vasih in naseljih v ravnini, kjer največkrat nima nikakih kulturnih zadovoljstev razen knjige

in mogoče radio aparata. Ostali državni uradniki pa sedijo v udobnih pisarnah in vršijo za isto nagrado delo, za katero se ne porabi niti polovico zdravja, energije in živcev, nego z učiteljskim.

To, kar dela učitelj, dela tudi učiteljica. Ni treba, da bi mi pisali učiteljicam slavo-spev, ker so to naredili že drugi. Poudarjamo pa, da sme učiteljica z vsemi pravicami zahtevati, da se jo upošteva kot učitelja, ki je pri delu njen sotrpni.

Stilizacija § 24. predloga fin. zakona za leto 1933/34, ki je bil predložen narodni skupščini, da poročene učiteljice nimajo pravice na stanarino, je naredila v krogih vsega jugoslovenskega učiteljstva težak utis. Ta odredba je zelo težko prizadela učiteljice, ker jim ne prizna ravnopravnosti z njihovimi to-

variši — učitelji. One so v delu enake učiteljem in smejo z isto pravico zahtevati tudi pri plačilu enake pravice z učiteljem. Zaradi tega so jugoslovanske učiteljice soglasne v tem, da ne sme biti spremenjen § 84. zakona o narodnih šolah, posebno ne s takim tolmačenjem finančnega zakona, ki jih socialno podreja in obenem daje povod za debato o vprašanju, o katerem bi se sploh debatirati ne smelo. Poročene učiteljice se ne bojijo, da bosta parlament in senat v zadnjem momentu to odredbo odklonila.

Ako se spremeni § 51. zakona o narodnih šolah v tem smislu, kot je predloženo v § 24. predloga finančnega zakona, bi mogle nastati zelo značilne posledice. Učitelji se zavedajo ekonomskih težkoč in tudi radi pomagajo, da se te težkoče zmanjšajo, vendar je zanje največja garancija, ako se z zakonom o narodnih šolah precizira največje in najmanjše število učencev v razredih. Ako hočemo izvesti v šoli pouk po novih smernicah, tedaj nikakor ne smemo povečavati maksimalnega števila učencev po razredih, marveč moramo težiti za znižanjem tega števila in povišanjem izdatkov za učila, da bi na ta način postali učenci v resnici aktivni in bi prišli s svojim sodelovanjem do znanja in ne bi predstavljali sode, ki ga polnimo z znanjem.

Učiteljstvo upa, da bo ostala odredba § 51. zakona o narodnih šolah še nadalje v veljavi.

V poročilu finančnega odbora, ki je predloženo narodni skupščini 8. marca, so v § 55. točka 22. edino zdravnikom bojevnikom priznana vojna leta od 1912 do 1920 kot efektivna službena leta. Vsi zdravniki, katerim ta čas še ni bil vstet v efektivna leta, bodo prevedeni v odgovarjajoče skupine. Torej je prišlo po zaslugi nekoga do začetka rešitve vprašanja, ki je že 10 let nerešeno.

Ugovoriti moramo, da je ta rešitev nepopolna. Nele zdravniki, marveč tudi učitelji in ostali uradniki, so bili med vojno prizadeti in niso mogli napredovati v odgovarjajoče grupe, kakor njihovi tovariši. Ne gre tu za kako večjo nagrado, marveč gre le za vprašanje moralne pravice. Radi tega je v zadnjem času glavni odbor Jugoslovenskega učiteljskega združenja branil pravice učiteljev bojevnikov in to ustmeno in pismeno in na koncu je zahteval, da se namesto izraza »zdravnikom« vstavi izraz »vsem uradnikom« in s tem enkrat za vselej likvidira nepravilno stanje, ki prizadeva del učiteljev.

Do kake anomalije je privedlo nepriznanje vojnih let med učitelji, nam kaže naslednji primer: »Hvala za stališče, ki ste ga zavzeli v obrambo naših pravic zaradi reguliranja vojnih let. Evo primer: Moj učenec iz IV. razreda osnovne šole iz l. 1913, je sedaj učitelj v VII. grupi. Moja učenka iz leta 1914. ima tudi VII. grupo; naše tovarišice in tovariši, veliko mlajši od nas, so prišli v VI. grupo že lanskega leta. Tovariši in tovarišice iz leta 1914. so dobili VI. grupo, a mi, ki smo končali l. 1912. učiteljske, smo komaj v VII. grupi. Komentar ni potreben, pač pa je potrebno razširiti § 55. točka 22. predloga finančnega zakona, kakor je izšel iz odbora, in priznati vsem uradnikom bojevnikom vojna leta od 1912 do 1920 kot efektivna službena leta.

Po »Narodni prosveti«.

Vprašanje celibata učiteljic

Za nas vse važno vprašanje je, kakšno stališče naj zavzame učiteljstvo v bodoče napram celibatu učiteljic. Ker obstoja nevarnost, da bi nepoučeni ponavljali staro pesem, da je namreč ženska v poklicu, prav posebno se seveda poročena žena, kriva sedanje krize in s tem združene brezposelnosti, je treba odločno odkloniti to nazoranje. Ogromna večina današnjega ženstva v poklicih ne odjeda moškimi prostovoljno kruha, ampak je v to prisiljena; ona mora delati, če hoče živeti, po poroki navadno v podvojeni meri, ker mora opravljati takrat še dolžnosti žene, matere in gospodinje.

Današnja kriza, ki ima za posledico to strašno brezposelnost, ne traja šele par let, kakor misli večina, ampak segajo prvi početki današnje krize v resnici že v prva leta sedanjega stoletja. Ako zasledujemo razvoj gospodarskega stanja, opazimo prve znake krize že v letih pred svetovno vojno, kajti že takrat je nadprodukcija povzročila raznim državam hude in resne skrbi. Ravno zato, ker so hotele razne države na vsak način najti nova tržišča svojim proizvodom, je izbruhnila svetovna vojna. Svetovna vojna, ki je uničila toliko delovnih moči in stvarnih dobrin, je krizo samo navidezno nekoliko zavrla, da se je po par letih tem strahotnejše razpasla.

Sporodno s prvimi znaki krize se je pričelo širiti v meščanskih krogih obubožanje. Nastajajoča kriza je odvzela velikemu delu moških možnost zaslužka, ostalim pa je splošno obubožanje vsaj občutno zmanjšalo dohodke. Zato je bilo vedno manj takih moških, ki bi si bili lahko že v svoji zgodnji moški dobi osnovali družino, sporodno s tem pa

je bilo vedno manj takih žensk, ki bi se lahko udejstvovale izključno doma v gospodinjstvu. Zato so bile tudi te ženske prisiljene, da si poiščejo razne poklice, pa tudi, da jih izvršujejo še po svoji poroki. Zato se moramo vedno zavedati, da je poročena žena v poklicu samo posledica moške brezposelnosti, oziroma obubožanja, ne pa obratno.

V enem oziru pa je bila ta izprememba pravična, z obče človeškega stališča namreč, kajti meščanska ženska se je s tem, da je bila prisiljena delati, približala kmečki in delavski ženi, tako da se je s tem vsaj ena socialna krivica izravnala. Kmečke ženske že od pamtveka ne morejo biti samo žene, matere in gospodinje, ampak imajo tudi svoje trdo poklicno delo. Prav tako se godi tudi delavskim ženskam. Zato se ne smemo čuditi, da so se n. pr. razni kmečki voditelji po drugih državah že večkrat izjavili proti rodbinskim dokladam državnih uradnikov, češ, z davkoplačevalcem denarjem pač lahko država plačuje uradnika, nima pa pravice, plačevati mu žene, naj tudi uradnikova žena dela prav tako kakor n. pr. kmečka, če hoče živeti. Ako hočemo biti pravični, moramo priznati, da je to stališče z vidika davkoplačevalca pravilno. Še bolj nezadovoljen bi bil davkoplačevalec, ako bi se rodbinske doklade zvišale, kar pa bi bilo nujno potrebno s trenutkom, ko bi vpeljali celibat za aktivne državne uradnice, torej tudi za učiteljice. Ali se naj omogoči vsem poročenim ženam, da bodo lahko samo žene, matere in gospodinje, ali pa naj vse delajo v poklicih, dokler je to potrebno za človeško družbo. Izgovori, da bi potem propadel človeški rod, ker bi propadle